

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

CONSTITUTIONAL LEGAL FUNDAMENTALS OF THE EUROPEAN MODEL OF PROFESSIONAL SPORTS

Турянця О.О.,

*аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стаття висвітлює конституційно-правові засади європейської моделі професійного спорту. Проаналізовано конституції та спеціалізовані нормативно-правові акти європейських країн на предмет правового регулювання фізичної культури і спорту. Розглянуто питання компетенції органів державної влади і місцевого самоврядування Іспанії в цій сфері суспільних відносин.

Ключові слова: професійний спорт, європейська модель професійного спорту, конституційно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту.

Статья освещает конституционно-правовые принципы европейской модели профессионального спорта. Проанализировано конституции и специализированные нормативно-правовые акты европейских стран на тему правового регулирования физической культуры и спорта. Рассмотрен вопрос компетенции органов государственной власти и местного самоуправления Испании в данной области общественных отношений.

Ключевые слова: профессиональный спорт, европейская модель профессионального спорта, конституционно-правовое регулирование в области физической культуры и спорта.

The article focuses on constitutional and legal principles of European model of professional sport. Constitutions and special legal acts of European countries for the subject of legal regulation of physical culture and sport are analyzed. Competence issues of public authorities and local government of Spain in this sphere are reviewed.

Key words: professional sport, European model of professional sport, constitutional and legal regulation in the sphere of physical culture and sport.

Постановка проблеми. Входження України у світовий правовий та економічний простір, істотні зміни, які відбулися в українському суспільстві, пов'язані з переходом до ринкової економіки, гостро поставили питання про необхідність внесення змін в законодавство, яке регулює фізичну культуру і спорт, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів на основі перегляду самого підходу до розвитку і функціонування цих суспільних відносин, а також ролі держави в їхньому регулюванні. Відомий французький юрист Р. Давид зазначав, що намагання обмежити юридичну науку кордонами однієї держави та розвивати цю науку без урахування ідей і досвіду науки інших держав означає обмежувати свої можливості пізнання і діяльності; юриспруденція як суспільна наука не може вивчатися належним чином виключно в національному плані [5, с. 33].

Саме тому вдосконалення правового регулювання професійного спорту в Україні вимагає врахування та використання досягнень інших країн в зазначеній сфері. Доцільно детально вивчити законодавство про фізичну культуру і спорт зарубіжних країн, а також міжнародні нормативно-правові акти, які стосуються окремих аспектів цієї сфери суспільних відносин в порівнянні з діючими в Україні відповідними правовими нормами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно зазначити, що окремі аспекти досліджуваного питання, зокрема і конституційно-правові засади європейської моделі професійного спорту, були

предметом розгляду українських і зарубіжних науковців. Так, зокрема, проблема класифікації моделей професійного спорту розглядалася в працях

Н. Нероди, А. Почінкіна, М. Линця, Ю. Бріскіна. Питанням компетенції органів державної влади і місцевого самоврядування у даній сфері суспільних відносин займалися С. Гуськов, М. Лукін та ін.

Виклад основного матеріалу. Н. Нерода та А. Почінкін виділяють два основні підходи до розвитку професійного спорту за кордоном: комерційно-спортивний та спортивно-комерційний.

Основною метою комерційно-спортивного підходу, характерного в основному для США, є отримання максимальних прибутків, спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже, професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище як підсумок діяльності всіх команд ліги. Особливістю національних чемпіонатів є те, що склад команд-учасниць характеризується стабільністю з року в рік. Команди, які зайняли останнє місце, не вибувають в нижчий дивізіон. Склад ліги змінюється або за рахунок купівлі-продажу клубу, або за рахунок нової команди, яка повинна зробити величезний вступний внесок у фонд ліги, який розподіляється між всіма командами-учасницями. Американська система менеджменту в професійному спорті розглядає його як галузь дозвілля, яка конкурує з іншими видами розваг. Умовно такий підхід називається американським.

Спортивно-комерційний підхід притаманний країнам Європи, де пріоритетним фактором

і обов'язковою умовою ведення спортивного бізнесу є спортивне суперництво, тобто спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Такий підхід називається європейським. Команда, яка посідає останнє місце за підсумками чемпіонату, покидає вищу лігу і поступається своїм місцем іншій команді, відібраній за спортивними результатами. [14; 15].

Вищезазначені підходи дають можливість визначити світові моделі організації і правового регулювання професійного спорту. М. Линець зазначає, що історично склалися три моделі професійного спорту – європейська, американська і, в якійсь мірі, своєрідна азіатсько-африканська [10].

Розглянемо конституційно-правові засади європейської моделі професійного спорту. Високий рівень розвитку фізичної культури і спорту в країнах Західної Європи із сильною економікою і сталими демократичними цінностями свідчить про належну правову врегульованість даної сфери суспільних відносин [13, с. 131–132]. Окрім того, інтеграційні процеси, притаманні Європейському Союзу (European Union, (EU)), дають змогу деяким закордонним авторам говорити про зародження «європейського спортивного права» [18]. Однак необхідно зазначити, що така точка зору не є домінуючою. Як зазначає Я. Фокс, «спорт взагалі і професійний спорт, зокрема, не належать до сфери активного втручання права Європейського Союзу» [17, с. 85].

Варто зазначити, що до 1980-х років XX ст. спортивний світ європейських країн існував переважно за законами, котрі були викладені у Статутах професійних ліг і клубів [11, с. 63]. З початку 1980-х років європейськими наддержавними органами було прийнято низку міжнародних правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту. До них належать Європейська спортивна хартія 1992 року [16, с. 122–127], Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів і, зокрема, футбольних матчів 1985 року тощо [1]. Норми вищезазначених, а також інших правових актів наддержавного рівня, присвячених даній проблемі, містять єдині цілі і рекомендації урядам країн та свідчать про необхідність конституційного врегулювання фізичної культури і спорту [16, с. 119–122]. Так, Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту 1978 року, прийнята Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, (UNESCO)), в п. 1.1 ст. 1 закріплює право людини на доступ до фізичного виховання і спорту як головне і зазначає, що воно повинно бути гарантоване як у рамках системи освіти, так і в інших аспектах суспільного життя [16, с. 122–127]. Спортивна хартія Європи 1992 року в ст. 1 наголошує на необхідності створення для кожної людини належних умов для занять спортом; гарантії цих прав повинні бути закріплені в Конституції.

Положення про фізичну культуру і спорт містяться в конституціях цілої низки європейських

країн. Конституції Іспанії, Італії, Греції, Португалії та Швейцарії на законодавчому рівні закріплюють повноваження органів державної влади у вказаній сфері. Але в той же час конституціям цих країн притаманні певні особливості.

Так, Конституція Іспанії в п. 3 ст. 43 передбачає обов'язок державних органів розвивати освіту в сфері фізичної культури і спорту. Але п. 19 ст. 148 аналогічні обов'язки покладає і на органи місцевого самоврядування [4, с. 50–94]. Конституція Італії в ст. 117 також відносить регулювання спорту до спільного ведення держави і регіонів, проте не містить жодних норм, які б розкривали повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у цій сфері [9, с. 200–234]. Верховний суд Італії ще в 1978 році позитивно відповів на питання про автономію спортивних організацій, закріпивши за ними право на прийняття нормативних і адміністративних актів. Однак правова доктрина Італії стверджує, що «регламентування спортивного порядку не йде далі технічних норм, які стосуються складу і діяльності дисциплінарних органів у спорті...» [6, с. 21].

У свою чергу, Конституція Греції в п. 9 ст. 16 встановлює, що спорт перебуває під захистом і наглядом держави, при цьому виключно держава дотує і контролює будь-які союзи спортивних товариств. Конституційно закріплено напрямки діяльності органів державної влади у сфері фізичної культури і спорту та створено передумови для детального визначення їх повноважень в законодавчих актах республіки. Як бачимо, грецький спорт є суб'єктом всебічного законодавчого і адміністративного контролю з боку держави [3, с. 56].

Конституція Португалії (ст. ст. 64, 70, 79, 228) більш детально регламентує питання фізичної культури і спорту та передбачає обов'язок держави співпрацювати з навчальними закладами, спортивними асоціаціями та іншими соціальними групами, стимулювати і підтримувати заняття фізичною культурою і спортом, а також запобігати застосуванню насильства у даній сфері [8, с. 748–836].

Швейцарія, як і Португалія, заохочує розвиток спорту, а особливо спортивну освіту. Конфедерація керує спортивними школами, має право приймати закони про заняття спортом молоді та оголошувати обов'язковим навчання з будь-якого виду спорту в школах. Вказані норми містяться в окремій ст. 68 Конституції Швейцарії «Спорт» [5, с. 93–127].

У зв'язку з вищезазначеним видається можливим підтримати висновок російського науковця М. Лукіна про те, що в Європі визначилася тенденція до конституційного закріплення норм, що регулюють питання фізичної культури і спорту. Подібне встановлення відповідальності держави за розвиток фізичної культури і спорту на найвищому рівні може слугувати основою для подальшого правового регулювання даних суспільних відносин у тій чи іншій державі [13, с. 136].

Так, спеціалізовані законодавчі акти, що регулюють питання фізичної культури і спорту, зокрема про-

фесійного, були прийняті в багатьох європейських державах: Закон «Про фізичну підготовку і рекреацію» у Великобританії (1937 рік), Закони «Про спорт» в Італії (1942 рік), у Швейцарії (1972 рік), у Греції та Франції (1975 рік), Закони «Про любительський спорт» у Фінляндії (1980 рік), в Італії (1984 рік), у Франції (1984, 1992 роки), в Іспанії (1984, 1992 роки). Їхнім головним завданням стало встановлення обов'язку держави підтримувати розвиток фізичної культури і спорту, визначення повноважень державних органів у цій сфері, життєдіяльності системи фізичної культури і спорту, а також низки інших питань, які стосуються досліджуваної сфери суспільних відносин.

До прикладу, у спортивному законодавстві багатьох європейських країн значна увага приділяється безпеці глядачів на спортивних аренах. Наприклад, у спеціальному декреті італійського уряду (1989 рік) визначено нормативи безпеки при будівництві та експлуатації спортивних споруд. У Великобританії у 1987 році було видано «Закон про безпеку в місцях проведення змагань», а у 1991 році на його основі розроблено більш детальні юридичні основи, пов'язані з поведінкою глядачів на стадіонах і в палацах спорту [12, с. 5–6].

У Французькій Республіці діє низка нормативно-правових актів, які регламентують діяльність у сфері фізичної культури і спорту, основним з яких є Спортивний кодекс. Як зазначено в кодексі, держава та адміністративно-територіальні утворення, інші суб'єкти фізичної культури і спорту сприяють і забезпечують розвиток фізичної культури і спорту. Держава здійснює контроль, сертифікацію та ліцензування діяльності в сфері фізичної культури і спорту з видачею документа встановленого зразка. Також держава сприяє розвитку спорту інвалідів, здійснює підтримку та контроль за діяльністю федерацій за видами спорту, забезпечує належний рівень дотримання законів та врегульовує спірні питання в спорті через діяльність спортивних федерацій та інших вповноважених суб'єктів фізичної культури і спорту [2, с. 5–6].

Як зазначалося вище, в Греції держава дотує спорт і здійснює нагляд за спортивними спілками. Всі спортивні клуби та союзи Греції функціонують як зареєстровані об'єднання, що діють на основі цивільного права і не переслідують мети отримання прибутку. Закон 1996 року покладає на клуби і союзи завдання державного характеру, при цьому не обмежує їх автономність [7, с. 56].

Варто зазначити, що європейська модель професійного спорту поєднує можливості та інтереси як державних, так і недержавних спортивних організацій. У деяких країнах (наприклад, у Швеції) держава в незначній мірі регулює відносини в сфері спорту, в інших (наприклад, в Італії), навпаки, активно виконує цю функцію. Але в будь-якому разі відчувається дуже сильний вплив підприємницьких структур, захищених у розвитку комерційних відносин в спорті.

На думку М. Лукіна, найкращим прикладом моделі організації і управління фізичною культурою та спортом може слугувати Іспанія. У зв'язку з цим

видається доцільним розглянути питання компетенції органів державної влади і місцевого самоврядування цієї країни у сфері правового регулювання фізичної культури і спорту [13, с.138].

Державним органом управління фізичною культурою і спортом в Іспанії є Міністерство освіти, культури і спорту, до повноважень якого входять питання фізичної культури, масового спорту, спортивної медицини, організації освіти у відповідній сфері, розробка та реалізація спортивних програм в навчальних закладах, а також управління професійним спортом (при цьому зазначається недопустимість порушення незалежності спортивних клубів).

Водночас більшу частину роботи з управління фізичною культурою і спортом в Іспанії, з урахуванням широкої автономії спортивних клубів, виконують органи місцевого самоврядування. Прийняття закону про місцеве самоврядування, федерального закону про спорт стимулювало підвищення ролі органів місцевого самоврядування в цій сфері. Розвиток останніх в Іспанії призвів до формування в країні «змішаної» моделі управління фізичною культурою і спортом. Це знайшло відображення в нормативних актах про фізичну культуру і спорт, які передбачають здійснення органами місцевого самоврядування визначених повноважень у сфері фізичної культури і спорту під час взаємодії з органами державної влади, спортивними клубами і об'єднаннями. До таких повноважень, зокрема, входять стратегія політики у сфері фізичної культури і спорту, максимальне використання спортивних споруд на своїй території, укладення договорів із державними або приватними організаціями для вирішення різноманітних завдань у сфері фізичної культури і спорту.

Визначальною у сфері управління фізичною культурою і спортом в сучасній Іспанії є тенденція до децентралізації, що характеризується зародженням комунальної спортивної політики як самостійного явища. Створення районних рад, на які в межах їх компетенції покладається управління спортивними спорудами на відповідній території, сприяє повнішому відображенню інтересів населення в сфері фізичної культури і спорту.

На місцевому рівні змішана модель організації управління фізичною культурою і спортом також реалізується шляхом передачі управління відповідними спортивними об'єктами клубам. Отже, скорочується витрачання коштів на утримання таких об'єктів із місцевих бюджетів та забезпечується єдність управління спортивними клубами і спортивними спорудами, що, безумовно, сприяє розвитку спорту. При цьому органи місцевого самоврядування здійснюють контроль за використанням даних об'єктів з метою встановлення відповідності їх фактичної експлуатації визначеним нормативними актами цілям.

Незважаючи на досить високий рівень розвитку системи фізичної культури і спорту в Іспанії, нині структура управління в цій сфері остаточно не сформована. Це, перш за все, зумовлено відсутністю чітких нормативних приписів, які стосуються фінансування фізичної культури і спорту. Разом із

цим безперервний процес удосконалення загально-національного і місцевого правового регулювання цих суспільних відносин дає впевненість у тому, що в Іспанії найближчим часом буде сформована чітка, збалансована система організації фізичної культури і спорту, яка враховуватиме інтереси державних органів, органів місцевого самоврядування, приватних організацій та інших структур [13, с. 139–140].

Аналіз особливостей правового регулювання спорту в Європі дає змогу зробити ряд висновків.

1. На сучасному етапі в багатьох західноєвропейських країнах існує і активно вдосконалюється чітка система організації конституційно-правового регулювання професійного спорту на основі включення в конституції відповідних положень, які доповнюються законодавчими актами, що приймаються на різних рівнях.

2. У конституційно-правовому розвитку кожної з європейських держав можна виокремити низку характерних ознак (зокрема, Конституції Іспанії та Італії відносять регулювання спорту до спільної компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування, Конституція Греції закріплює тотальний контроль держави у сфері фізичної культури і спорту, а Конституція Швейцарії – єдина в Європі містить окрему статтю «Спорт»).

3. Спеціалізовані нормативно-правові акти кожної з країн регламентують життєдіяльність системи фізичної культури і спорту відповідно до власних потреб.

4. Аналіз вищезазначених законодавчих актів вказує на недостатню врегульованість конституційно-правових аспектів соціальної захищеності професійних спортсменів на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Европейская конвенция о насилии и недостойном поведении зрителей на спортивных мероприятиях и, особенно, во время футбольных матчей от 19 августа 1985 года. *Спорт для всех*. 1997. № 3–4. С.7–10.
2. Вавренюк С.А. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури і спорту. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 4 (47). С. 1–7.
3. Гуськов С.И. Будущее российского спорта и телевидение. *Физическая культура и спорт в Российской Федерации*. Москва, 2000. С. 193–200.
4. Гуськов С.И. Организационные и социально-экономические основы развития профессионального спорта в США на современном этапе : автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. Киев, 1992. 44 с.
5. Давид Р. Основные правовые системы современности. Москва, 1955. 496 с.
6. Дворецкая А.А. О природе спортивного порядка в итальянской правовой доктрине и законодательстве. *Спорт: экономика, право, управление*. 2004. №1. С. 20–23.
7. Журба М.А. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. Вип. 79. С. 51–57.
8. Конституции государств Европы / под ред. Л.А. Окунькова. Москва, 2001. Т. 2. 944 с.
9. Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский Союз, Соединенные Штаты Америки, Япония, Индия / сост. В.В.Маклаков. Москва, 2006. 614 с.
10. Линець М.М. Професійний спорт як соціальне явище. URL: <http://repository.lidufk.edu.ua/bitstream/34606048/399.pdf>.
11. Линець М.М. Формування правових засад професійного спорту в Європі. *Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя* : матерію IV Всеукр. наук.-практ. конф. Львів. 1999. С. 63–64.
12. Линець М.М., Бріскін Ю.А. Формування та розвиток професійного спорту. URL: <https://studfiles.net/preview/5282912/page:7>.
13. Лукин М.В. Правовая организация управления физической культурой и спортом в Российской Федерации : дисс ... канд. юрид. наук. Саратов, 2006. 192 с.
14. Нерода Н.В. Характеристика європейської моделі професійного спорту та її відмінності від американської. *Спортивна наука України*. 2016. № 2 (72). С. 68–72.
15. Починкин А.В. Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России. Москва, 2006. 216 с.
16. Справочник работника физической культуры и спорта: нормативные правовые и программно-методические документы, практический опыт, рекомендации / авт.-сост. А.В. Царик. Москва, 2005. 388 с.
17. Фокс Я. Европейский Союз и спорт. Варшава. 2003. Т. 3. № 3(8). С. 84–86.
18. Parrish Richard. *Sports Law and Policy in the European Union*. Manchester, 2003. 398 p.